

רבי יהודה אומר: אחד ממונה על כולם (רש"י: זו סנהדרי גדולה. תוס': זה אב בית דין המופלא, שאינו מחשבון הדיינים).

רשב"ג אומר: מצוה בשבט לדון את שבטו (לשבטיך — ושפטו).

כתב הרמב"ן (ריש שופטים) שיש למנות בית דין עליון מיוחד לכל שבט, שאליו כפופים כל בני השבט. ויש חולקים. [כ"מ ברמב"ם ובתוס'. ע"ע רמב"ן בראשית יט, ה; אור החיים ריש שופטים; הגהות ריעב"ץ כאן; אבי עזרי ריש הל' סנהדרין].

ג. אין עושים שלש ערים מנודחות (באחת עריך). פעמים אמר רב, דוקא בבית דין אחד אין עושים, אבל בשנים ושלשה בתי דינים (— שמתו אלו ונתמנו אחרים) עושים. ופעמים אמר אפילו בשנים ושלשה בתי דינים לעולם אין עושים, משום קרחה.

ריש לקיש אמר: דוקא במקום אחד אין עושים, אבל בשנים ושלשה מקומות עושים. ורבי יוחנן אמר אין עושים משום קרחה. תניא כוותיה. וסמוכה לספר אפילו שתיים אין עושים. מה טעם — שמא ישמעו נכרים ויחריבו את ארץ ישראל.

א. יש אומרים על פי משמעות הברייתא, שאפילו שתי ערים אין עושים במקום אחד, כגון ביהודה או בגליל. ונחלקו בתוספתא בדין זה.

ב. הרמב"ם (עכו"ם ד, ד) פסק שבית דין אחד אינו עושה שלש עיירות נדחות זו בצד זו, אבל היו מרוחקות עושה. והראב"ד השיג ופסק שלעולם אין עושים, אף כמה בתי דינים ואף במרוחקות.

על הדברים הנצרכים להעשות בסנהדרין גדולה — ע' בסיכומים לעיל ב.

דפים טז — יז

ל. כמה זקנים מונה סנהדרין גדולה?

סנהדרי גדולה היא של שבעים ואחד זקנים. (אספה לי שבעים איש... והתיצבו שם עמך — משה עמהם; ונשאו אתך במשא העם). רבי יהודה אומר: שבעים.

כתבו התוס' (ג: טז): שלרבי יהודה היה שם עוד זקן מופלא, שאינו מחשבון הסנהדרין.

דף יז

ל.א. מה היתה נבואתם של אלדרד ומידד במחנה?

משה מת ויהושע מכניס את ישראל לארץ. אבא חנין משום ר' אליעזר: על עסקי שליו. רב נחמן אמר: על עסקי גוג ומגוג.

ל.ב. א. אמר אחד מהסנהדרי איני יודע — מה יעשו?

ב. סנהדרי שראו כולם לחובה בדיני נפשות — מה הדין?

ג. אלו אנשים מושיבים בסנהדרין?

א. אמר אחד 'איני יודע' — מוסיפים שני דיינים. וכמי שאינו נחשב, הלכך אם אמר טעם — אין שומעים לו. [ולדברי רבי יוסי (מב.) אין מוסיפים אלא מחליפים את הדיין שאינו יודע בדיין אחר. (עפ"י חדושי הר"ן שם)].
 א. משמע מדברי הרמב"ם (ט, א) שרק ללמד חובה אין שומעים לו, אבל אם מלמד זכות — מצטרף למנין (וכן נראה מדברי התוס' לג: ד"ה אחד). ויש מי שצדד לומר שאם חזר ואמר יודע אני, בין לזכות בין לחובה — הריהו כאחד מן המנין (ע' חדושים ובאורים).
 ב. מסתבר שאפילו אינו יודע בגלל מחלוקת הפוסקים ואין בידו להכריע, או בגלל ספק בהבנת לשון הפוסקים — מוסיפים דיינים (עפ"י תשובת הגר"ח קניבסקי שליט"א). עכ"פ אם חבריו סבורים שיש הכרעה (עפ"י הגר"א נבנצל שליט"א. משמע שאם כולם מסופקים — פוסקים הדין, והרי זו הכרעה).
 ג. הר"ן (מב.) צדד לומר שאם רבו המחייבים, והמזכים אינם אלא מיעוטא דמיעוטא [ונראה שה"ה להפך], ואמר אחד איני יודע, מוסיפים רק דיין אחד במקומו.
 ד. אם קודם שהוסיפו שנים לימד אחד מן התלמידים זכות, כבר נגמר הדין לזכות [ואפילו מת אותו תלמיד קודם שנמנו] ואין צריך להוסיף (עפ"י חדושי הר"ן לר. ד"ה רואין).
 ה. בדיני ממונות, כשקבלו בעלי הדין דיינים מסוימים לדונם, ואמר האחד 'איני יודע' — בטלה קבלתם, ואין להוסיף דיינים ללא הסכמה מבעלי הדין (חדושי הר"ן לג:).

ב. אמר רב כהנא: סנהדרי שראו כולם לחובה — פוטרים אותו. מה טעם — הואיל ולמדנו שצריך להלין הדין כדי למצוא טעמי זכות, והרי אלו שוב אין רואים לו זכות.
 יש שפרשו 'פוטרים אותו' — מחליטים ופוטרים דינו לאלתר לחיוב ואין משהים את דינו (עתורא"ש).

ג. אמר רבי יוחנן: אין מושיבים בסנהדרי אלא בעלי קומה, בעלי חכמה ובעלי מראה (שתהא אימתם מוטלת על הבריות. רש"י), ובעלי זקנה (בינונית ולא מופלגת. ראשונים), ומבינים בכישוף, ויודעים בשבעים לשון (— רוב הלשונות. רמב"ם), וחכמים היודעים לטהר את השרץ (מצד דין ק"ו. ויודעים לראות צדדים שונים בכל דבר. עפ"י מפרשים. ועתוס').
 בין בסנהדרי גדולה בין בקטנה אין מעמידים אלא אנשים חכמים ונבונים, מופלגים בחכמת התורה, בעלי דעה מרובה, יודעים קצת משאר חכמות. גם צריכים להיות מנוקים מכל מומי הגוף.
 ובית דין של שלשה, אעפ"י שאין מדקדקים בכל אלו הדברים, צריך שיהא בכל אחד מהם שבעה דברים: חכמה, ענוה, יראה, שנאת ממון, אהבת האמת, אהובים על הבריות ובעלי שם טוב (עפ"י רמב"ם סנהדרין ב).

לג. אל מי מתחסים התוארים הללו:

- א. למדין לפני חכמים.
- ב. דנין לפני חכמים.
- ג. רבותינו שבבבל.
- ד. רבותינו שבארץ ישראל.
- ה. דייני גולה.
- ו. דיינים של ארץ ישראל.
- ז. דייני דפומבדיתא.

- ח. דייני דנהרדעא.
- ט. סבי דסורא.
- י. סבי דפומבדיתא.
- יא. חריפי דפומבדיתא.
- יב. אמוראי דפומבדיתא.
- יג. אמוראי דנהרדעי.
- יד. אמרי בי רב.
- טו. אמרי במערבא.
- טז. שלחו מתם.
- יז. מחכו עלה במערבא.

א. 'למדין לפני חכמים' — לוי [שהיה למד לפני רבי].

ולרש"י (מנחות פ:): כונה לוי גם כן 'למדין לפני רבי' (וע"ש ברש"י כת"י בסוף העמוד). והתוס' שם חולקים. ולפי התוס' במעילה (ט:): יש שכוננו בתואר זה מלבד לוי. ואולם רש"י שם פרש דהיינו לוי ששנה מפי רבי. ונראה מדבריו שכונה כך כשמסר דברים בשם רבי. וע"ש בצ"ק).

ב. 'דנין לפני חכמים' — שמעון בן עזאי ושמעון בן זומא וחנן המצרי וחנניה בן חכיא. רנב"י מוסיף: שמעון התימני.

ג. 'רבותינו שבבבל' — רב ושמואל.

גם בארץ ישראל נקרא רב כן — ע' להלן לד. דשלחו מתם בלשון 'רבינו' על רב. אך אפשר שזה שאמרו על רב 'רבינו' בסתם — תלמודא קאמר לה, ואינו מנוסח האומר. עוד אפשר דר' אלעזר הוא ששלח כן כדאמרינן הכא שהוא נתכנה ב'שלחו מתם', והרי הוא עלה מבבל, ולכן קרא לו 'רבינו' סתם.

ד. 'רבותינו שבארץ ישראל' — רבי אבא.

ה. 'דייני גולה' — קרנא.

מהרשב"ם (בב"ב ע) נראה שגרס 'קרנא ושמואל'.

ו. 'דייני דארץ ישראל' — רבי אמי ורבי אסי.

ז. 'דייני דפומבדיתא' — רב פפא בר שמואל.

ח. 'דייני דנהרדעא' — רב אדא בר מניומי.

ט. 'סבי דסורא' — רב הונא ורב חסדא.

נקראו גם 'חסידי בבל' (בתענית כג:).

י. 'סבי דפומבדיתא' — רב יהודה ורב עינא.

יא. 'חריפי דפומבדיתא' — עיפה ואבימי בני רחבה.

יב. 'אמוראי דפומבדיתא' — רבה ורב יוסף.

יג. 'אמוראי דנהרדעי' — רב חמא. נהרבלאי אמרו: רמי בר ברבי (ברוכי).

יד. 'אמרי בי רב' — רב הונא.

א. לפרש"י (ביבמות פג. ועתוס' ב"ב קנג. ד"ה שלחו), כאשר מוכח שאינו רב הונא — הכוונה לרב

המנונא. והתוס' חולקים וסוברים שלעולם הוא רב הונא. [ונקרא גם 'סבי דבי רב'].

ב. סתם 'אמרי דבי רב' — משמו של רב (תוס').

טו. 'אמרי במערבא' — רבי ירמיה.

טז. 'שלחו מתם' — רבי אלעזר.

נראה שיש 'שלחו מתם' שאינו ר"א — בב"ב קכה: 'שלחו מתם... דלא כרב הונא. ושאלו מ"ט דרב הונא. ואמר

רבי אלעזר 'דבר זה נפתח בגדולים ונסתיים בקטנים' ועל עצמו קאמר, ומפרש טעמא דר"ה — משמע שהוא

אינו ה'שלחו מתם'. ואולם מסוגיתנו אין נראה כן לכאורה, שאם יש יוצאים מן הכלל, מדוע הוצרכו לומר איפוך.

וצ"ע.

יז. 'מחכו עלה במערבא' — רבי יוסי בר חנינא.

התוס' תמהו שבמקום אחד מצינו 'מחכו עלה במערבא' על ריב"ח.

לד. א. אלו דברים נצרכים לעיר, וכשהיא חסרה אותם אין תלמיד חכם רשאי לדור בתוכה?

ב. כמה יהיו בעיר ותהא ראויה לסנהדרין?

א. כל עיר שאין בה עשרה דברים הללו, אין תלמיד חכם רשאי לדור בתוכה: בית דין מכין ועונשין; קופה

של צדקה — גבאיה ומחלקיה; בית הכנסת; בית המרחץ; בית הכסא; רופא, אומן (= המקיז דם), לבלר

ומלמד תינוקות.

משום רבי עקיבא אמרו: אף מיני פירות — שהם מאירים את העינים.

ב. כמה יהא בעיר ותהא ראויה לסנהדרין [הדנים דיני נפשות] — מאה ועשרים. רבי נחמיה אומר: מאתים

ושלשים [כנגד שרי עשרות. כל דיין ממונה על עשרה]. רבי אמר: מאתים ושבעים ושבעה (לר' יהודה)

או מאתים ושבעים ושמונה (לחכמים).

הלכה כתנא קמא (רמב"ם — סנהדרין א, ד).

עיר שאין בה שני חכמים היודעים לדבר ואחד לשמוע (פרש"י: בשבעים לשון) — אין מושיבים בה

סנהדרין.

הרמב"ם (סנהדרין א,ה) מפרש 'יודע לדבר' — ללמד ולהורות בכל התורה כולה. 'לשמוע' — לשאול ולהשיב [בכל התורה. כס"מ]. ואם יש בה אחד שיודע לדבר ואחד לשמוע — מושיבים בה סנהדרין. [והראב"ד הגיה: שנים היוודעים לדבר]. ואם לאו — אין מושיבים, אעפ"י שיש בה אלפים מישראל.

פרק שני — 'כהן גדול'

דף יח

ל. מה דינו של הכהן הגדול בהלכות דלהלן:

- א. כהן גדול שהרג את הנפש בשגגה.
 - ב. עבר על 'לא תעשה' שבתורה.
 - ג. יודע עדות לחברו — האם חייב / מותר להעיד לו?
 - ד. הושבתו בסנהדרין.
 - ה. הושבתו בבית דין לעיבור השנה.
- א. כהן גדול שהרג את הנפש — גולה, אעפ"י שאינו יוצא מעיר מקלט לעולם (בכגון שלא מינו אחר עד שנגמר דינו, וגם אין שם משוח שעבר. עתוס').

ב. עבר על 'לא תעשה' — לוקה כשאר הדיוט בב"ד של שלשה, ואין צריך ב"ד של ע"א כבדיני נפשות. לכאורה נראה שלר' ישמעאל הסובר מלקות בכ"ג, הוי בכלל 'דבר גדול' וצריך ע"א בכהן גדול.

ג. כהן גדול היוודע עדות לאחר — אין לו להעיד, משום בזיונו. אבל מעיד בפני המלך [ואעפ"י שאין מושיבים במלך בסנהדרין — משום כבוד הכהן הגדול בא המלך כדי לקבל עדותו, ולאחר קבלת העדות הולך המלך וב"ד מעיינים בדין], שבאופן זה אין לו בזיון.

א. רש"י ותוס' מפרשים ביודע עדות לבן המלך, לכך מביאים את המלך.
ב. רצה הכהן הגדול להעיד לפני אחרים, האם רשאי — נראה שתלוי הדבר במחלוקת הרמב"ם (גולה ואבדה יא,יז) והרא"ש (ב"מ ל) לענין השבת אבדה בזקן ואינה לפי כבודו, האם רשאי להתבנות ולהתעסק באבדה אם לאו (חות יאיר רה. ובספר יד דוד צידד שמא לענין עדות הכל מודים שלא יעיד, דהוי בזיון טפי).

ד. פשוט שכהן גדול יושב בסנהדרין.

ה. אין מושיבים כהן גדול לעיבור שנה, לפי שיש לו צד נגיעה לעבר — מפני הצינה, בעבודתו ביום הכיפורים.